

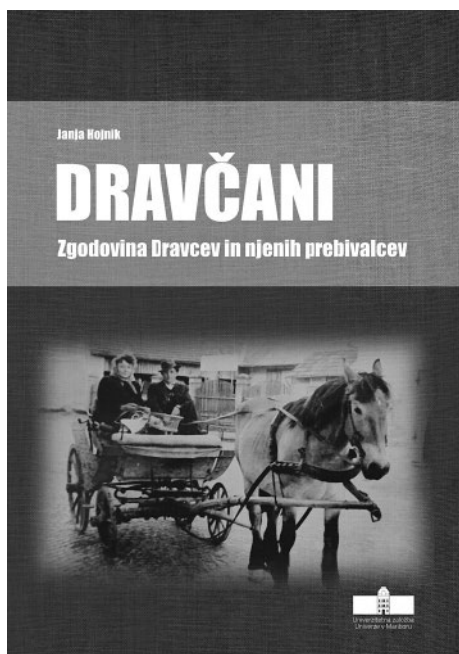
Celotno družino so v okviru izgonov slovenskega prebivalstva s slovenske Štajerske kmalu po aprilski okupaciji 1941 izgnali v Srbijo. »V črn kamion so nas strpali ob bajonetih in nas zakrili, kot da nas peljejo na morišče. Ker še ni bilo preko Drave železniškega mostu, smo bili prepeljani po groznem prahu in vročini zaprtih kamionov do Slovenske Bistrice in potem z vlakom v živinskih vagonih do Zagreba, kjer smo dobili večerjo; naprej smo se peljali do Slavonskega Broda in nato na jug proti Sarajevu in nato v Srbijo v mesto Arandjelovac. Po dveh dneh pa v Jagodino, kjer so nas namestili v Gluhonemem domu,« se je med drugim spominjal teh časov.

Družino Borko so poslali v Prokuplje na jugu Srbije. Že na začetku septembra 1941 je postal profesor na Realni gimnaziji v Prokuplju in poučeval nemščino. Kljub redni zaposlitvi je bila plača prenizka, zato so se preživljali z odprodajo nekaj pretihotapljene zlatnine; prav tako so gojili prašiče in obdelovali njivo, ki jo je posodil čuteč srbski kmet, ki je ženi Luciji, ko ga je prosila za kosček zemlje, rekel: »Pa šta če ti parče, uzmi celu njivu«. V času izgnanstva so njegovo stanovanje tudi večkrat pregledali; leta 1944 so med umikanjem nemške enote stanovanje povsem uničile. Med bivanjem v izgnanstvu so ga zaradi prikrivanja obtoženega srbskega mladeniča zaprli za pet dni. Po osvoboditvi maja 1945 se je družina Borko počasi vrnila v Maribor. Podobno kot ostali prebivalci porušenega Maribora je poleg svojega rednega dela pomagal pri obnovi. Prvi mesec je bil zaposlen na radiu »Svobodni Maribor«, že drugi mesec pa so ga imenovali za delegata učiteljskega in novembra 1946 za rednega profesorja slovenskega in ruskega

jezika na učiteljski. Umrl je 21. januarja 1956 v Mariboru in je pokopan na tamkajšnjem Pobreškem pokopališču.

Marjan Toš

**JANJA HOJNIK: DRAVČANI
– ZGODOVINA DRAVCEV IN
NJIHOVIH PREBIVALCEV**
Univerzitetna založba UM, 2025

Monografija »Dravčani – zgodovina Dravcev in njihovih prebivalcev« ponuja podroben pogled v življenje lokalne skupnosti skozi polovico tisočletja. Obsežno delo postreže z izhodišči, zanimivimi za študij rodoslovja, z izhodišči, zanimivimi za študij sociologije skozi usode posamezne družine, povezane v družbeno okolje, ki ga je krojilo

veliko dejavnikov, in zanimivimi za študij pravnozgodovinskih okoliščin, zaznamovanih z odnosom med javnim in zasebnim.

1170 strani monografije priča o garaškem delu avtorice, saj je za prikaz življenja generacij, ki so se zvrstile v vasi Dravci ob reki Dravi pod mogočnim »Kolosom« – Halozami, v pol tisočletja bila primorana upoštevati dinamiko obravnavanega časa, zaznamovanega z usodami posameznika, posameznika v odnosu do ožje in širše skupnosti. Delo je tako postalo »kolos« ljudi, ki so upoštevali »Boga« in »cesarja«, čeprav sta jih ta dva velikokrat poznala le po svojih »zastopnikih«.

Razdeljena (monografija) na tri dele s posebnim dodatkom (rodoslovne karte) podrobno, vse med seboj neločljivo povezano, govori o družbeno ekonomskem, versko kulturnem in pravnem statusu območja, ki je sicer relativno majhno, a dovolj zgovorno priča o ljudeh, ki jih je povezoval in jih še povezuje časovni, družbeni ekonomski, pravno upravni in geografski prostor. Ob trditvi Lynn Hunt omogoča oceno, ki potrjuje tezo »profesionalnih zgodovinarjev«, da sodi v žanr znanstvenih monografij, ki omogočajo razumevanje konteksta in vzrokov¹ in »temelji na resničnih opisih preteklosti ter hkrati predstavlja ravnovesje med vprašanji zgodovinske resnice in metodološkimi postopki, kako jo najbolje ugotoviti/razbrati in prezentirati, da zbujajo zanimanje in omogoča kolektivni spomin« ter preteklost postavlja v organsko zvezo s sedanjostjo.

Prvi del monografije z osnovnimi podatki o geografski legi, časovnem

okviru (od 16. stoletja do sodobnosti) je razumevanje državne organizacije območja, demografije, verskega življenja in običajev, izobraževanja, nadzora (policija in pravosodje), dobrega počutja skozi socialna, družbena, politična in ekonomska stanja v času in prostoru ter zaključni mislijo na prihodnost skozi preteklost.

Drugi del monografije prinaša zgodovinske resnice, kakor jih je mogoče razbrati iz zapisov zapisovalcev gospodarskih uradnikov in uradnikov katoliške cerkve (duhovnikov) lokalnega prostora, ki ta prostor presegajo in so dokaz vključenosti v širši, globalni družbeni prostor ter prikazujejo, kakor ugotavlja in zapisuje avtorica, »človeške zgodbe skozi prizmo družinskih vezi, socialnih praks in kulturno-kulturnih običajev«.

Tretji in posebni del monografije je bogat z osebnimi podatki družin z grafično podobo družinskih povezav. Če smo za prva dva dela rekli, da ju označuje ocena, moremo reči, da tretji in posebni del, čeprav avtorica govori o samo treh delih, »status animarum« 1670–2020 v grafični podobi govori o resničnih ljudeh in njihovih sorodstvenih povezavah ter dodaja še poseben del – rodoslovne karte.

Arhivsko gradivo zemljiških gospodarskih, gosposčine Borl, imenja/urada Leskovec, gosposčine Zavrč – urbarji, protokoli – zapuščinski inventarji in zemljiška knjiga, gospodarsko davčni spisi gosposčin – katastrska izmera in davčna odmera za rustikalno posest, zapuščinske in kazenske zadeve Okrožnega sodišča v Mariboru, upravni spisi in spisi – kronika župnij – so avtorici

¹ Lynn Hunt, *History, Why it matters*, Polity Press, Cambridge 2018, str. 29.

omogočali slediti življenju družin v času, družin, zaznamovanih z visoko umrljivostjo otrok, izseljevanjem, porokami, vojnam in družinskimi tragedijami, z neuspehom in uspehom v gospodarskih odnosih. Iz statističnih podatkov so nastale zgodbe ljudi, povezanih v družino, s socialnimi praksami in kultno kulturnih običajev.

Monografija je temeljno znanstveno delo s področij zgodovinopisja in pravnega zgodovinopisja.

Lynn Hunt v monografiji navaja, da zgodovinska stroka omenja tri pristope k času: iskanje vzornikov, projekcijo napredka in »čas celotne zemlje«. Zgodovina skozi izhodišča Huntove v izhodiščih pravnega zgodovinopisja ni samo linearno temveč tudi preprost proizvod neizogibnih ciklov vzponov in padcev. Ni mogoče oblikovati samo model, kjer posameznik predstavlja samo del, temveč posameznik predstavlja ključni moment/del v razumevanju odnosov in soočati se s tem, kaj pomeni biti del, in spodbuja kritičen odnos do skupinskega in odprtost do drugega. Skozi monografijo tako poleg zgodovinske metode stopa pred nas pravno metodološko orodje, kakor mu moremo slediti skozi Pavčnikovo Teorijo prava.² Sociološki metodi sledimo skozi rabo prava (»law in books«, »law in action«), zgodovinsko pravni in primerjalno pravni skozi razumevanje razvoja odnosov, kot posledico menjave oblasti in sledenju njenih zahtev.

Zgodovina je povezana s časom in iz monografije izhaja, da je treba vsa-

ko dobo presojati tudi skozi ustavno pravno zgodovino. Vas Dravci je bila del geografskega okvira, ta pa je bil omejen z ustavnopravnimi okoliščinami, katerih posledica so bila pravila, značilna za ta okvir. Iz gradiv, ki jim avtorica zvesto sledi, izhaja, da je v širšem okviru treba izhajati iz ustavnopravnega zgodovinskega okvira: Sveto Rimsko cesarstvo Nemške narodnosti – do 1804, Avstrijsko cesarstvo – do 1867, Avstro-Ogrska monarhija – do 1918, Kraljevina SHS/Jugoslavija do 1945, SFRJ z vsemi različicami – do 1991 in Republika Slovenija – od 1991. Znotraj teh velikih sistemov je nujno treba omeniti še manjše: Zgodovinsko deželo Štajersko, ki jo je nujno potrebno omeniti zaradi Beckmanna, ki definira pod geslom gosposčina, zemljiški gospod (Grundherrschaft, Grundherr) pristojnosti zemljiškega gospoda nad svojimi podložniki.³ Zanesljivo je dejstvo, da večina oblastnikov od cesarja preko kralja do predsednika države prebivalcev Dravc niso poznali; prebivalci Dravc pa so zagotovo poznali pravo cesarstva, države in dežele ter se skladno z njim ravнали in odzivali. Enako je z dejstvom Katoliške cerkve. Matične knjige so odličen vir za prepoznavanje odnosov, kakor jih je definirala Katoliška cerkev in kako so postali del zavedanja lokalne skupnosti – moralno/pravno, dovoljeno/prepovedano.

Iz zapisov v Arhivu gosposčin – zemljiška knjiga, urbar, zapuščinski spisi in inventarji ter postopki pred sodišči

² Marijan Pavčnik, Teorija prava. Prispevek k razumevanju prava. 5. pregledana in dopolnjena izdaja (z novim poglavjem Aleša Novaka), Ljubljana 2016, str. 45–69.

³ Nicolai de Beckmann, *Idea Juris Statutarii et Consuetudinarii Stiriaci et Austriaci Cum Jure Romano Collati*, Graecii 1688, Grundherrschaft, Grundherr.

– izhaja, da so se prebivalci Dravc ravnali skladno s predpisi dobe, da so sledili predpisom in jih upoštevali. Jasno izhaja iz monografije, da so gospodarjenje, posojila in zadolženost (obligacijsko pravo, stvarno pravo, osebno pravo) bili vedno vezani na pravni red. O tem pričajo dokumenti, med katerimi je med vsemi ostalimi v monografiji dokument, ki govori o upnikih Dravčana Jožefa Vidoviča iz njegovega zapuščinskega spisa iz leta 1827,⁴ ki ga hrani Zgodovinski arhiv na Ptuju.

Monografija ponuja veliko upravnih dokumentov; ponuja pa tudi dokumente, ki govorijo o dejstvih, ki niso bila omejena le na eno področje – zelo vezan na kulturo in identiteto je tudi pojem naborništva. Fantje se niso radostno odzivali na nabor, a so odhajali in služili cesarju, kralju in domovini. Iz klasične modrosti – ljubezen do domovine, ki jo je rodna gruda privzgjajala vsakemu mlademu človeku, sledi in je sledilo, da je običajni človek svojo ljubezen do domovine izpričal v obrambnem jarku in velikokrat tudi tam ostal.

Obseg monografije, objavljeni in ovrednoteni dokumenti, celovitost predstavitev, tako iz geografskega kakor ekonomsko-političnega ter verskega življenja, priča o analitični sposobnosti avtorice, ki je združila zgodovinsko s pravnozgodovinsko metodo in metodo zbiranja poročil, v arhivski metodologiji znano kot »oral history«. Prav slednje je izrednega pomena in daje monografiji še večjo znanstveno težo – brez »oral history« ni mogoče razumeti vsega, saj uradni

dokumenti ne vsebujejo vsega tistega, kar po ljudskem izročilu živi iz roda v rod in z ugašanjem življenj odhaja v pozabo. V monografiji je tega izročila v obilju in tako iztrgano pozabi.

Monografija je napisana, ni pa še vse zaključeno, saj omogoča raziskovalcem izhodišče, da nadaljujejo tam, kjer je avtorica zaključila. Znanstvenoraziskovalni aparat, ki je vestno voden, omogoča raziskovalcem ne samo preverjanje resničnosti navedb, temveč možnost iskanja in oblikovanja novih idej.

Lokalna zgodovina in kulturna dediščina kraja Dravci in s krajem povezanega širšega okolja Haloz izpolnjuje temeljno zavezo raziskovalcev: »Javnost si zasluži čimbolj natančne predstavitve dogodkov in dogajanj, ki zbuja zanimanje in hkrati opozarja, da nismo poklicani v sodbo, temveč etika spoštovanja vključuje vrsto napetosti med lokalnim in globalnim, med lastno zgodovino in zgodovino nekoga drugega, med akademskimi in popularnimi oblikami, med preteklostjo in prihodnostjo.«⁵ Na podlagi pričujočega dela je mogoče zaključiti, da je globalna zgodovina sestavljena iz številnih lokalnih enot.

Na podlagi omenjene ustavnopravne zgodovine moremo zaključiti, da je imela država svoje institucije, ki jih je mogoče preučevati, ne da bi se nujno poglobili lokalnim zadevam. Globalno je lokalno, ki se vedno znova pomnožuje.⁶ V monografiji je dostopen zgodovinski svet Dravc skozi zgodbe (»oral history«), ilustracije in fotografije, do-

⁴ Zapuščinski spisi sodišča Borl, SI_ZAP/0003/003/002.

⁵ Hunt, n. d., str. 103.

⁶ Hunt, n. d., str. 105.

kumente, ki so, kakor avtorica ugotavlja, bogat vir pri oblikovanju identitete skupnosti. Lastna in tuja zgodovina sta produktivni za nova spoznanja.

Zgodovina identitet običajno sledi iskanju korenin, zgodbam o premagovanju ovir in postavljanju izzivov, s katerimi se je treba soočiti.

Struktura, jezik in viri monografije ustrezajo najvišjim kriterijem, značilnim za žanr znanstvene monografije, ki je pred nami. Avtorica jim zvesto sledi in pozoren opazovalec in raziskovalec more iz posredovanega pridobiti nova izhodišča in ideje ter graditi nova spoznanja. Uravnoteženje preteklosti in prihodnosti ali pojem identitete so velikokrat vezani na nerazumevanje.

Na eni strani bi želeli poznati razloge za naše bivanje ali, povedano drugače, želimo si vedeti, kako smo se znašli v določenem prostoru, prostoru, kjer smo zdaj, da bi bili bolje pripravljeni na izzive prihodnosti, vendar želimo vedeti tudi, kje smo bili, da bi ohranili občutek kontinuitete s svojimi družinami. Na žalost je prvi cilj – oblikovanje prihodnosti – začel zasenčevati drugega – ohranjanje občutka kontinuitete. Prihodnost brez občutka kontinuitete je nesmiselna in pričujoča monografija ta nesmisel za Dravce in Dravčane izključuje. Prav z raziskavo in v raziskavi avtorice je le-ta ponujena.

Borut Holcman